

Marijana Konforta *

PRAVA OBRANE U PRAKSI SUDA EUROPSKE UNIJE – NOVOSTI I NEKA OTVORENA PITANJA

S obzirom na protek vremena od isteka roka za transponiranje Sud EU-a imao je priliku u više predmeta dati tumačenje Direktive o pravu na informiranje u kaznenom postupku te Direktive o pravu na pristup branitelju. Tako je razmatrao trenutak od kojeg te trenutak do kojeg osobe osumnjičene za počinjenje kaznenog djela najkasnije moraju biti obaviještene o svojim pravima, dakle prvi dio prava koje uređuje Direktiva, i izrazio stajalište o pravu na uvid u materijale predmeta sukladno članku 7. Direktive, o pravu osumnjičenika i okrivljenika na pravno sredstvo u slučaju propuštanja ili odbijanja nadležnih tijela da pruže informacije u skladu s Direktivom te o primjeni članka 4. (obavijest o pravima kod uhićenja) i članka 7. Direktive na osobe uhićene radi izvršenja europskog uhićenog naloga. Najveći dio prakse odnosi se na tumačenje članka 6. Direktive, koji uređuje pravo osumnjičenika i okrivljenika da budu obaviještteni o onome što im se stavlja na teret. Cilj je navedenog članka da osumnjičenici i okrivljenici dobiju sve informacije o optužbama koje im se stave na teret, koje su im potrebne da pripreme obranu, ali i koje su potrebne da se osigura pravičnost postupka.

U odnosu na Direktivu o pravu na pristup odvjetniku Sud je razmatrao sukladnost bugarskih nacionalnih odredaba o isključenju branitelja s Direktivom, kao i ograničenja prava na pristup branitelju u kontekstu španjolskog prava.

Ključne riječi: pravo na informiranje u kaznenom postupku, pravo na pristup branitelju, direktive, praksa Suda Europske unije

* Marijana Konforta, mag. iur., poslovna tajnica Hrvatske odvjetničke komore. Stavovi navedeni u radu isključivo su autoričini.

I. UVOD

Direktive Europske unije koje uređuju minimalna prava obrane osumnjičenika i okrivljenika predmet su intenzivnog znanstvenog interesa i rasprave već godinama. Analiza odredaba samih direktiva, njihovih pozitivnih i negativnih strana, načini transponiranja u nacionalne pravne sustave i teškoće koje iz toga mogu proizaći za uspostavu zajedničkih standarda i jačanje uzajamnog povjerenja među državama, analiza prakse nacionalnih sudova, utjecaj prakse Europskog suda za ljudska prava na direktive, sve su to pitanja koja su s punim pravom detaljno raspravljana u stručnoj javnosti.

Međutim moralo je proći određeno vremensko razdoblje da pojedina pitanja tumačenja direktiva dođu do samog Suda Europske unije (dalje u tekstu: Sud ili Sud EU-a) kao nadležnoga za njihovo tumačenje te da on da odgovore na pitanja koja su se postavila pred nacionalnim sudovima.

Prije prelaska na prikaz prakse Suda potrebno je odrediti osnovne pojmove koji se koriste u radu. Prvo je pitanje definicije prava obrane s obzirom na mnoštvo instrumenata koji su za temu relevantni i koji ih uređuju – Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, i to njezin članak 6. stavak 3., koji se tumači u vezi sa stavkom 1.; Povelja Europske unije o temeljnim pravima (članak 47. i osobito članak 48. stavak 2.); članak 82. stavak 2. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (dalje u tekstu: UFEU), koji govori o „pravima pojedinaca u kaznenom postupku“, pa tako obuhvaća i prava obrane,¹ i, naravno, članak 29. stavak 2. zasebno te u vezi sa stavkom 1. hrvatskog Ustava. Rad podrazumijeva minimalna prava obrane kako ih definira članak 6. stavak 3. (a) – (e) Konvencije, odnosno hrvatski Ustav člankom 29. stavkom 2., i bavi se onim minimalnim pravima obrane koja su propisana Direktivom 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku (dalje u tekstu: Direktiva o pravu na informiranje) i Direktivom 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima (dalje u tekstu: Direktiva o pravu na pristup odvjetniku).

Navedene direktive, kako su tumačene u praksi Suda Europske unije, izabrane su za predmet rada zato što pravo osumnjičenika i okrivljenika da bude obaviješten o onome što mu se stavlja na teret predstavlja temelj bez kojega nije moguće ostvarenje ostalih prava obrane te je neraskidivo povezano s pra-

¹ V. Costa Ramos, V., Luchtman, M., Munteanu, G., Improving Defence Rights Including Available Remedies in and (or as a Consequence of) Cross-Border Criminal Proceedings, eu-crim 3/2020, str. 230–248, str. 232.

vom na odgovarajuće vrijeme i uvjete za pripremu obrane. Pravo na branitelja pak temeljna je značajka prava na pravičan postupak. Drugi razlog razmatranja ove dvije direktive u praksi Suda EU-a jest protek vremena od roka za transponiranje odredaba u nacionalne pravne poretke, što je omogućilo da sudovi država članica počnu primjenjivati implementacijsko zakonodavstvo i upućivati zahtjeve za prethodnu odluku. Istovremeno, širina prava obrane onemogućuje prikaz svih presuda Suda koje se njima bave, kao i svih presuda koje tumače upravo direktive koje uređuju postupovna prava u kaznenom postupku. Stoga su Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima (Direktiva o pravu na tumačenje i prevođenje) i presude koje se na nju odnose ostale izvan opsega rada, kao i Direktiva 2016/343/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku, koja ima vrlo široko područje primjene, te Direktiva 2016/800/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima.

Što se tiče Direktive 2016/1919/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pravnoj pomoći za osumnjičene i okrivljenike u kaznenom postupku i za tražene osobe u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga, Sud do završetka ovog rada nije donio nijednu presudu koja se na nju odnosi.

Prava obrane koja su predmet rada stoga su ona koja su se kao sporna pokazala nacionalnim sudovima država članica od transponiranja dviju direktiva do danas. Prvo se iznose presude donesene u pogledu Direktive o pravu na informiranje u kaznenom postupku, a zatim predmeti na temelju Direktive o pravu na pristup odvjetniku, kako bi se pokušalo zaključiti koje su novosti presude Suda donijele u raspravu o pravima obrane uređenima Direktivom, kao i koja su pitanja još otvorena s obzirom na tekuće predmete pred Sudom.

II. DIREKTIVA O PRAVU NA INFORMIRANJE

Direktiva o pravu na informiranje postavlja zajednička minimalna pravila o pravu na informiranje u kaznenom postupku te uređuje s jedne strane pravo osumnjičenika i okrivljenika da bude informiran o svojim postupovnim pravima te s druge strane pravo da bude informiran o optužbama, odnosno da bude informiran o onome što mu se stavlja na teret.²

² Predmet C-216/14, presuda od 15. listopada 2015., kazneni postupak protiv Gavrila Covacija, dalje: predmet *Covaci*. Detaljno o Direktivi o pravu na informiranje vidi u Ivičević Karas, E., Burić, Z., Bonačić, M., Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika

Sud je do 21. listopada 2021. riješio 14 predmeta³ u postupcima pokretnutima na temelju članka 267. UFEU-a koji su se odnosili baš na tumačenje Direktive o pravu na informiranje u kaznenom postupku. Od navedenih 14 predmeta Sud je donio devet presuda kojima je riješio ukupno 11 predmeta, s obzirom na to da su tri predmeta radi odlučivanja spojena u jedan predmet. Tri predmeta okončana su donošenjem rješenja. Jedan je predmet okončan na temelju članka 99. Poslovnika Suda, koji mu omogućuje da odluči obrazloženim rješenjem kad je pitanje postavljeno u prethodnom postupku jednako pitanju o kojem je Sud već odlučivao, kad se odgovor na takvo pitanje može jasno izvesti iz sudske prakse ili kad odgovor ne ostavlja mjesta nikakvoj razumnoj sumnji.⁴ Preostala dva predmeta završena su jer su slovački sudovi povukli zahtjeve za prethodnu odluku koje su uputili.⁵

Sud je dao svoje tumačenje u vezi s trenutkom od kojeg te do kojeg najkasnije osobe osumnjičene za počinjenje kaznenog djela moraju biti obaviještene o svojim pravima, dakle o prvom dijelu prava koje uređuje Direktiva, o pravu na uvid u materijale predmeta sukladno članku 7. Direktive⁶ (prema Direktivi, pravo pristupa spisu predmeta), o pravu osumnjičenika i okrivljenika na pravno sredstvo u slučaju propuštanja ili odbijanja nadležnih tijela da pruže informacije u skladu s Direktivom te o primjeni članka 4. (obavijest o

u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, (Zagreb), vol. 23, broj 1/2016, str. 11–58, stranice 24–39.

³ Predmet C-282/20, presuda od 21. listopada 2021., kazneni postupak protiv ZX; predmet C-769/19, rješenje od 14. siječnja 2021., kazneni postupak protiv UC i TD; predmet C-649/19, presuda od 28. siječnja 2021., kazneni postupak protiv IR; predmet C-149/19, rješenje predsjednika Suda od 12. lipnja 2019., R. B. protiv Krajská prokuratura v Bratislave; predmet C-704/18, presuda od 12. veljače 2020., kazneni postupak protiv Nikolaja Koleva i dr.; predmet C-615/18, presuda od 14. svibnja 2020., UY v Staatsanwaltschaft Offenburg; predmet C-467/18, presuda od 19. rujna 2019., kazneni postupak protiv EP; predmet C-646/17, presuda od 13. lipnja 2019., kazneni postupak protiv Gianluce Mora; predmet C-510/17, rješenje predsjednika drugog vijeća Suda od 24. siječnja 2019., Okresná prokuratura Bratislava II protiv ML; spojeni predmeti C-124/16, C-188/16, C-213/16, presuda od 22. ožujka 2017., kazneni postupci protiv Ianosa Trance (C-124/16), Tanje Reiter (C-213/16) i Ionela Oprie (C-188/16); predmet C-612/15, presuda od 5. lipnja 2018., kazneni postupak protiv Nikolaja Koleva i dr.; predmet C-216/14, presuda od 15. listopada 2015., kazneni postupak protiv Gavrila Covacija.

⁴ Članak 99. Poslovnika Suda, Sud može odlučiti obrazloženim rješenjem na prijedlog Suda izvjestitelja te nakon što sasluša nezavisnog odvjetnika. Predmet o kojem je ovdje riječ jest C-769/19, kazneni postupak protiv UC i TD, rješenje Suda (deseto vijeće) od 14. siječnja 2021.

⁵ Predmet C-149/19, R. B. protiv Krajská prokuratura v Bratislave, rješenje predsjednika Suda od 12. lipnja 2019., predmet C-510/17, Okresná prokuratura Bratislava II protiv ML, rješenje predsjednika drugog vijeća Suda od 24. siječnja 2019.

⁶ Za nužno razlikovanje „prava na uvid u spis predmeta“, kako glasi prijevod naslova članka 7. Direktive, te o neadekvatnosti termina za označavanje navedenog prava u kontekstu hrvatskog pravnog sustava vidi u Ivičević Karas, E., Burić, Z., Bonačić, M., bilješka 2, str. 34 i 35.

pravima kod uhićenja) i 7. Direktive na osobe uhićene radi izvršenja europskog uhiđbenog naloga.

Međutim glavnina prakse Suda, pa i one najnovije, odnosi se na tumačenje članka 6. Direktive, koji uređuje pravo osumnjičenika i okrivljenika da budu obaviješteni o onome što im se stavlja na teret. Cilj je navedenog članka da osumnjičenici i okrivljenici dobiju sve informacije o optužbama koje im se stavljaju na teret, koje su im potrebne da pripreme obranu, ali i koje su potrebne da se osigura pravičnost postupka.⁷ Naime nedvojbeno je da bez ostvarenja temeljnog prava okrivljenika da bude obaviješten o optužbama koje mu se stavljaju na teret, što uključuje činjenični opis kaznenog djela i pravnu kvalifikaciju,⁸ nije moguće ostvarenje drugih prava obrane niti je moguća pravičnost postupka u cjelini.⁹

Članak 6. Direktive u stavku 1. predviđa da osumnjičenici ili okrivljenici budu obaviješteni o kaznenim djelima za koja se sumnjiče ili za čije su počinjenje okrivljeni. Informacija o optužbi, prema istom stavku, morala bi se okrivljeniku dati žurno i biti detaljna koliko je potrebno da se osigura pravičnost postupka i djelotvorno ostvarivanje prava na obranu. Kao što je ranije navedeno, informacije svakako moraju obuhvaćati činjenični opis kaznenog djela i pravnu kvalifikaciju. Članak 6. u stavcima 2., 3. i 4. uređuje pravo osumnjičenika i okrivljenika koji su lišeni slobode da budu informirani o onome što im se stavlja na teret, kada se najkasnije moraju pružiti detaljne informacije o optužbama, te pravo okrivljenika da bude obaviješten o svim promjenama.

1. Pitanja u vezi s područjem primjene Direktive o pravu na informiranje

Uvodno treba napomenuti zaključke Suda o području primjene Direktive. Sud je prvo zaključio da se pravo na informiranje o optužbama, zajamčeno člankom 6. Direktive, primjenjuje na posebne, pojednostavnjene postupke, kao što je postupak izdavanja kaznenog naloga.¹⁰ Upravo su se pitanja proizašla iz takvih postupaka prva našla pred Sudom.

⁷ Recital 27. Direktive o pravu na informiranje, v. presudu u predmetu *Covaci*, t. 63.

⁸ V. recital 28. Direktive o pravu na informiranje.

⁹ ESLJP navodi kako se radi o „*essential prerequisite*“, odnosno nužnom preduvjetu za osiguravanje pravičnosti postupka. V. primjerice *Sejdovic protiv Italije*, presuda Velikog vijeća od 1. ožujka 2006., zahtjev br. 56581/00, § 90.

¹⁰ O institutu kaznenog naloga u Hrvatskoj vidi Bonačić, M., Kritički osvrt na hrvatsko zakonodavno uređenje instituta kaznenog naloga, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, broj 1/2015, str. 185–216.

Nadalje, u presudi u predmetu C-649/19 od 28. siječnja 2012., kazneni postupak protiv IR (dalje u tekstu: presuda *IR*), Sud je zauzeo stajalište da se članak 4., osobito njegov stavak 3., te članak 6. stavak 2. i članak 7. stavak 1. Direktive o pravu na informiranje u kaznenom postupku, odnosno prava koja su njima obuhvaćena, ne primjenjuju na osobe koje su uhićene radi izvršenja europskog uhidbenog naloga. Do tog je zaključka Sud došao u predmetu povodom zahtjeva za prethodnu odluku koji je uputio sud države izdavanja europskog uhidbenog naloga razmatrajući kontekst i cilj Direktive jer sam tekst Direktive nije davao nedvosmislen odgovor. Osobe uhićene radi izvršenja europskog uhidbenog naloga sva prava temeljem Direktive stječu predajom državi izdavanja naloga.

Međutim Sud je došao do suprotnog zaključka kad se radi o sudskom postupku prema osobama koje su u vrijeme počinjenja protupravnog djela bile neubrojive te se stoga odlučuje o njihovu prisilnom smještaju u psihijatrijsku ustanovu zbog terapijskih i sigurnosnih razloga.¹¹ Na takve je postupke Direktiva o pravu na informiranje u kaznenom postupku primjenjiva.

Razmatrajući pitanje primjene Direktive o pravu na informiranje u kaznenom postupku, ali i Direktive o pravu na branitelja na navedeni postupak, Sud je prvo primijetio da je područje primjene obje direktive definirano gotovo istovjetno i da se obje primjenjuju od trenutka kada nadležna tijela država članica obavijeste osobe da su osumnjičene ili optužene za počinjenje kaznenog djela pa do završetka postupka, „što podrazumijeva konačno razjašnjenje pitanja je li osumnjičenik ili optužena osoba počinila kazneno djelo, uključujući, gdje je to primjenjivo, osuđivanje i rješavanje bilo kakve žalbe”.¹² Zatim je Sud EU-a utvrdio da su mjere lišenja slobode kao što su one prema osobama s duševnim smetnjama obuhvaćene člankom 5. Konvencije te člankom 6. Povelje, iz čega je dalje zaključio da se direktive ne mogu tumačiti tako da se iz njihova područja primjene isključi sudski postupak kojim se omogućuje određivanje psihijatrijskog smještaja osobe koja je počinila protupravno djelo u stanju neubrojivosti.¹³ Sud je u prilog svom zaključku uputio i na recitale obje direktive, koji navode osobe koje zbog svojeg mentalnog stanja ne mogu razumjeti sadržaj ili značenje informacije koju im priopćavaju nadležna tijela (recital 26. Direktive o pravu na informiranje), odnosno osobe koje se nalaze u potencijalno slabom, ranjivom položaju (recital 51. Direktive o pravu na pristup odvjetniku).

Važno je napomenuti da je Sud u presudi *EP* u odnosu na trenutak davanja obavijesti o pravima naveo da „osobe osumnjičene za počinjenje kaznenog

¹¹ Predmet C-467/18, presuda od 19. rujna 2019., kazneni postupak protiv EP, uz sudjelovanje: Rajonna prokuratura Lom, KM, HO (dalje u tekstu: presuda *EP*).

¹² Presuda *EP*, t. 38.

¹³ Presuda *EP*, t. 44.–46.

djela moraju biti obaviještene o svojim pravima što je prije moguće od trenutka u kojem se sumnje koje se na njih odnose opravdavaju, u nekom drugom kontekstu koji nije hitnost, da nadležna tijela ograniče njihovu slobodu mjera ma prisile, a najkasnije prije njihova prvog službenog saslušanja od strane policije“.¹⁴ Presuda *EP* od značaja je i zato što iz nje proizlazi da nacionalno zakonodavstvo mora omogućiti nadležnom sudu da provjeri jesu li postupovna prava iz direktiva bila poštovana u postupcima koji su prethodili onomu u kojem sud odlučuje o prisilnom psihijatrijskom smještaju, a koji nisu podlije gali sudskom nadzoru, na što se odnosi članak 47. Povelje, članak 8. stavak 2. Direktive o pravu na informiranje i članak 12. Direktive o pravu na pristup odvjetniku.¹⁵

Dakle iz prakse Suda načelno proizlazi da se Direktiva o pravu na informiranje u kaznenom postupku primjenjuje na pojednostavnjene, sumarne kaznene postupke, a nema razloga za donošenje drukčijeg zaključka ni glede Direktive o pravu na odvjetnika. Sukladno ustaljenim stajalištima i ESLJP-a, prava obrane ne jamče se osobama uhićenima radi izvršenja europskog uhiđenog naloga u opsegu i sadržaju kako se jamče okrivljeniku u kaznenom postupku.¹⁶ Osobi uhićenoj radi izvršenja EUN-a prava obrane u cjelini jamče se u kaznenom postupku, dok u okviru postupka EUN-a ima ona prava koja su na nju proširena te ona koja proizlaze iz same Okvirne odluke.

Međutim osobe glede kojih se provodi postupak odlučivanja o prisilnom psihijatrijskom smještaju zbog terapijskih i sigurnosnih razloga uživaju jamstva zajamčena ne samo Direktivom o pravu na informiranje nego i Direktivom o pravu na odvjetnika.

Takvo razlikovanje postupka u vezi s EUN-om i postupka prisilnog smještaja opravdano je. Osobi uhićenoj radi izvršenja EUN-a sva prava bit će zajamčena u samom kaznenom postupku, dok neubrojiva osoba koja je počinila protupravno djelo nije kriva i ne izriče joj se kazna, ali je posljedica sudskog postupka njezino lišenje slobode, zbog čega takva osoba, koja je istovremeno osobito ranjiva, mora uživati sva prava u sudskom postupku prisilnog smještaja. Navedeno osobito vrijedi ako se u istom postupku odlučuje o tome je li

¹⁴ Presuda *EP*, t. 53.

¹⁵ Presuda *EP*, t. 63. Predmet presude *EP* jest i Direktiva (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku

¹⁶ V. i praksu hrvatskih sudova u Ivičević Karas, E., Burić, Z., Bonačić, M.: Neka pitanja usklađenosti hrvatskoga kaznenog procesnog prava s direktivama o pravima obrane – analiza sudske prakse, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 543–569, str. 560. Za praksu Europskog suda za ljudska prava u postupcima koji se odnose na europski uhiđbeni nalog: Konforta, M., Pravo Europske unije u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na europski uhiđbeni nalog, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 25, broj 1/2018, str. 65–97.

u nebrojivom stanju počinila protupravno djelo te o prisilnom smještaju, kao i ako joj u postupku utvrđivanja je li počinila djelo nisu bila zajamčena prava, u kojem slučaju nacionalni sud nedostatke mora ispraviti u postupku odlučivanja o prisilnom smještaju koji uslijedi, kako je bio slučaj u predmetu *EP*.

U nastavku će biti prikazani navedeni predmeti te tumačenje relevantnih odredaba Direktive kako ga je u njima dao Sud. S obzirom na to da se tri presude odnose na pitanja povezana s uređenjem kaznenog naloga i njegove dostave u njemačkom pravu, ove će se presude izdvojiti.

2. Pravo na informiranje o optužbama sukladno članku 6. Direktive – presude u vezi s kaznenim nalogom kako ga uređuje njemačko pravo

Nakon proteka roka za transponiranje Direktive o pravu na informiranje u nacionalne pravne poretke prvo pitanje koje se našlo pred Sudom EU-a odnosilo se na učinak koji su njemačke odredbe o dostavi kaznenog naloga okrivljenicima koji nemaju prebivalište ili boravište u Njemačkoj, pa ni u drugoj državi članici, imale na ostvarenje prava zajamčenih Direktivom o pravu na informiranje te na usklađenost njemačkih zakonskih odredaba sa samom Direktivom.

Naime po njemačkom pravu kazneni se nalog okrivljenicima koji nemaju prebivalište ili boravište u Njemačkoj dostavlja putem punomoćnika za primanje pismena kojeg je okrivljenik dužan opunomoćiti. Rok od dva tjedna za podnošenje prigovora na nalog počinje teći od trenutka dostave naloga punomoćniku, primjerice službeniku njemačkog suda,¹⁷ bez obzira na trenutak u kojem je okrivljenik stvarno saznao za kazneni nalog, ako je za njega uopće i saznao. Naime nakon što je nalog dostavljen punomoćniku, rok za prigovor počinje teći, a punomoćnik dostavlja kazneni nalog, odnosno obavještava okrivljenika o njemu, dok rok teče. Protekom roka od dva tjedna bez podnošenja prigovora kazneni nalog postaje pravomoćan. S obzirom na to da je kazneni nalog postao pravomoćan, postupanjem protivno izreci pravomoćnog kaznenog naloga osoba se može ponovno izložiti kaznenopravnoj sankciji, kao što je to bio slučaj okrivljenika u predmetu C-615/18.

Moguća nesukladnost opisanih njemačkih zakonskih odredaba s Direktivom o pravu na informiranje te razjašnjenje obveza nacionalnih sudova u ostvarenju cilja Direktive bili su predmet tri presude Suda – presude u predmetu C-216/14 (presuda od 15. listopada 2015., kazneni postupak protiv Gavrila Covacija, dalje u tekstu: presuda *Covaci*),¹⁸ presude u spojenim predmetima

¹⁷ Službenik zatim nalog poštom prosljeđuje okrivljeniku.

¹⁸ U presudi *Covaci* Sud je odgovorom na prvo pitanje također dao tumačenje prava na tumačenje i prevođenje iz Direktive 2010/64/EU o pravu na tumačenje i prevođenje.

C-124/16, C-188/16 i C-213/16 (presuda od 22. ožujka 2017., kazneni postupak protiv Ianosa Trance i dr., dalje u tekstu: presuda *Tranca i dr.*), te presude u predmetu C-615/18 (presuda od 14. svibnja 2020., UY v Staatsanwaltschaft Offenburg, dalje u tekstu: presuda *UY*).

U već dobro poznatom predmetu *Covaci* g. Covaci, rumunjski državljanin, u Njemačkoj je upravljao vozilom bez valjanog ugovora o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti te je predočio krivotvorenu potvrdu o osiguranju. U Njemačkoj nije imao prebivalište ni boravište te je, sukladno njemačkom pravu, opunomoćio tri službenika suda za primanje pismena. Njemačko državno odvjetništvo zatražilo je od nadležnog njemačkog suda izdavanje kaznenog naloga te da se kazneni nalog dostavi g. Covaciju putem njegovih punomoćnika, kao i da njegov eventualni prigovor protiv naloga bude sastavljen na njemačkom jeziku. U takvim se okolnostima njemački sud zapitao je li takav način dostave s obzirom na posljedice koje iz njega proizlaze za okrivljenikova prava sukladan posebice članku 6. Direktive o informiranju. Također je uputio pitanje o sukladnosti obveze sastavljanja prigovora na njemačkom jeziku s Direktivom o pravu na prevođenje.

Važnost presude *Covaci*, kao i presude u dva predmeta koja su uslijedila, u dva je aspekta. Prvi je primarno pitanje koje se u predmetima i rješavalo, to je sukladnost njemačkih zakonskih odredaba s odredbama Direktive, te ono obuhvaća uvjete koje je Sud u tom kontekstu postavio. Drugi aspekt nam daje širi uvid u razmišljanje Suda o Direktivi o pravu na informiranje.

U presudi *Covaci* pitanje u vezi s Direktivom o pravu na informiranje na koje je Sud dao odgovor bilo je jesu li članku 2., članku 3. stavku 1. točki (c) i članku 6. stavku 1. i stavku 3. Direktive protivni njemački propisi koji zahtijevaju da okrivljenik koji nema boravište u Njemačkoj imenuje punomoćnika za primanje pismena u svrhu dostave kaznenog naloga, punomoćnika kojem se dostavlja kazneni nalog te od trenutka dostave punomoćniku teče okrivljeniku dvotjedni rok za podnošenje prigovora protiv kaznenog naloga.¹⁹

Sud je prvo zaključio da dostavu kaznenog naloga treba smatrati oblikom priopćavanja optužbe sukladno članku 6. Direktive te ona stoga treba poštovati zahtjeve postavljene tim člankom.²⁰ Iako se članku 2., članku 3. stavku 1. točki (c) i članku 6. stavcima 1. i 3. Direktive o pravu na informiranje ne protivi opisano nacionalno njemačko zakonodavstvo, to vrijedi pod uvjetom da okrivljenik ima pravo na cijeli rok za podnošenje prigovora protiv navedenoga naloga. Direktiva ne uređuje pobliže načine na koje informacija o optužbi treba biti priopćena, ali ostvarenje cilja, a to je omogućavanje pripreme obrane i osiguravanje pravičnosti postupka, ne smije biti dovedeno u pitanje.²¹

¹⁹ Presuda *Covaci* t. 24. i 52.

²⁰ Presuda *Covaci*, t. 61.

²¹ Presuda *Covaci*, t. 62.-63.

Može se reći da to temeljno načelo obilježava praksu Suda, a podrazumijeva širok prostor procesne autonomije nacionalnih pravnih sustava²² i tijela, dok god ne dolazi u pitanje djelotvornost prava obrane i osiguravanje pravičnosti postupka. Sud je pri tome u najvećoj mjeri pokazao visok stupanj fleksibilnosti. S obzirom na prirodu postupka temeljem članka 267. UFEU-a i praksu Suda razvijenu u tom pogledu, i iznimke od navedene fleksibilnosti najvećim su dijelom bile rezultat stajališta samog nacionalnog suda, koji je utvrdio da nema prostora za drukčije tumačenje nacionalnog prava, izuzev spornoga.²³

Dakle same po sebi njemačke odredbe o načinu dostave kaznenog naloga osobama bez boravišta u Njemačkoj i početku tijeka roka za podnošenje prigovora protiv naloga nisu bile protivne Direktivi o pravu na informiranje, ali uz udovoljavanje vrlo jasnom uvjetu koji je ograničio mogućnost njihove primjene u praksi i postavio pred njemačke sudove zadatak da pronađu rješenje kojim će udovoljiti zaključcima Suda.

Sud je u iduće dvije presude, u predmetima *Tranca i dr. te UY*, razmatrao aspekte njemačkih propisa o dostavi kaznenog naloga u svjetlu članka 2., članka 3. stavka 1. točke (c), ali prvenstveno članka 6. stavka 1. i stavka 3. Direktive o informiranju. Ostao je na prvotnom stajalištu da njemačke zakonske odredbe same po sebi nisu protivne Direktivi o pravu na informiranje, ali je svoje stajalište razradio, odnosno postavio dodatne uvjete kojima mora biti udovoljeno kako bi prava zajamčena Direktivom bila osigurana. Takva dodatna razrada rezultat je nastojanja njemačkih sudova da pronađu odgovarajuće rješenje za udovoljavanje presudi *Covaci*.

U presudi od 22. ožujka 2017., donesenoj u predmetu *Tranca i dr.*, dva okrivljenika nisu imala prebivalište ni boravište u Njemačkoj, ali ni u državi članici svojeg podrijetla. Imajući u vidu da je u presudi *Covaci* jasno navedeno da okrivljenik mora imati cijeli rok za podnošenje prigovora, što podrazumijeva da mora stvarno saznati za nalog, pred njemačkim sudovima došlo je do dvojbe bi li u skladu s Direktivom bilo tumačenje prema kojem dostava kaznenog naloga punomoćniku okrivljenika koji nema poznato boravište dovodi do toga da rok za podnošenje prigovora protiv naloga počinje teći, ali okrivljeniku u slučaju proteka roka ostaje na raspolaganju zahtijevati povrat u prijašnje stanje kako bi podnio prigovor protiv naloga.²⁴

Naime situacija koju je njemački sud imao pred sobom u predmetu *Tranca i dr.* imala je dodatnu težinu jer je zahtjev za prethodnu odluku u odnosu na

²² Za procesnu autonomiju država članica vidi presudu u predmetu C-704/18 od 12. veljače 2020., kazneni postupak protiv Nikolaja Koleva i dr.

²³ Vidi predmet C-282/20, presuda od 21. listopada 2021., kazneni postupak protiv ZX-a (presuda ZX)

²⁴ Spojeni predmeti C-124/16, C-188/16 i C-213/16, presuda od 22. ožujka 2017., kazneni postupak protiv Ianosa Trance i dr., t. 12.–24., dalje: *Tranca i dr.*, t. 24. i 34.

dvoje okrivljenika upućen u okviru postupka odlučivanja o izdavanju uhidbenog naloga i mogućem lišenju slobode dvoje okrivljenika. U tom je postupku sud bio dužan ispitati može li svrhu lišenja slobode okrivljenika postići i blažom mjerom, jamstvom, te bi li se time omogućilo okončanje postupka kao da su okrivljeni pritvoreni.²⁵ Na kaznena djela koja su se okrivljenicima stavljala na teret (krađa, nanošenje tjelesne ozljede i pružanje otpora policijskom službeniku) primjenjivale su se odredbe njemačkog kaznenog postupnog zakona o izdavanju kaznenog naloga. Nadalje, domaći je sud smatrao da bi tumačenje Suda iz predmeta *Covaci* dovelo do nemogućnosti da kazneni nalog postane pravomoćan. Naime kazneni nalog ne bi bilo moguće osobno dostaviti okrivljeniku čija adresa nije poznata, zbog čega rok za podnošenje prigovora ne bi ni mogao početi teći.²⁶ U slučaju trećeg okrivljenika, koji također nije imao prebivalište ni boravište u Njemačkoj ni u Rumunjskoj kao državi porijekla, njemački je sud zahtjev za prethodnu odluku uputio u okviru odlučivanja o zakonitosti stavljanja ovršne klauzule na presudu o izdavanju kaznenoga naloga.²⁷

U navedenom su kontekstu njemački sudovi nastojali pronaći rješenje u skladu s domaćim pravom, koje bi također bilo u skladu s presudom *Covaci*.

Sud je preformulirao pitanja njemačkih sudova navodeći da oni u biti pitaju treba li članak 2., članak 3. stavak 1. točku (c) i članak 6. stavke 1. i 3. Direktive o pravu na informiranje tumačiti na način da im se protivi zakonodavstvo države članice, koje predviđa da okrivljenik bez prebivališta i boravišta mora imenovati punomoćnika za primanje dostave kaznenog naloga, i koje predviđa da rok za podnošenje prigovora protiv naloga prije nego što postane izvršan teče od dostave naloga punomoćniku, pri čemu okrivljenik ipak može zahtijevati povrat u prijašnje stanje ako stvarno nije znao za predmetni kazneni nalog.²⁸

Sud je ponovio da njemačke odredbe o kaznenom nalogu nisu protivne Direktivi o pravu na informiranje, pa i kada se radi o osobama koje nemaju boravište u državi o kojoj se radi niti u svojoj državi porijekla. Međutim otišao je i korak dalje od presude *Covaci* rekavši da članak 6. Direktive zahtijeva da se tijekom izvršenja kaznenog naloga okrivljenika, čim je stvarno saznao za nalog, mora staviti u isti položaj kao da mu je navedena odluka osobno dostavljena. Okrivljenik ujedno mora moći, osobito, raspolagati cijelim rokom za podnošenje prigovora, uz korištenje, ako je to potrebno, pravom na povrat u prijašnje stanje. Dakle Sud nije ostao samo na utvrđenju da okrivljenik mora imati na raspolaganju cijeli rok, već je i naveo da, čim je saznao za nalog,

²⁵ Presuda *Tranca i dr.*, t. 17.

²⁶ Presuda *Tranca i dr.*, t. 12.–24.

²⁷ Presuda *Tranca i dr.*, t. 25.–34.

²⁸ Presuda *Tranca i dr.*, t. 35.

okrivljenik mora biti stavljen u isti položaj kao da mu je odluka osobno dostavljena.²⁹ Takva formulacija Suda jasno govori da okrivljenik ne smije biti u nepovoljnijem položaju dostavom naloga punomoćniku, za razliku od osoba s boravištem u Njemačkoj, koje nalog prime osobno. Jednako tako nacionalni je sud dužan paziti da nacionalni postupak povrata u prijašnje stanje i pretpostavke korištenja povratom u prijašnje stanje budu primijenjeni u skladu s navedenim osnovnim uvjetom. Dok god određeni nacionalni postupak omogućava faktično i praktično izvršavanje prava iz članka 6. Direktive, Sud ne vidi razloga za njegovu nesukladnost s člankom 6. Direktive.

U posljednjoj presudi iz te grupe, presudi u predmetu *UY*, *UY* je bio poljski profesionalni vozač teških teretnih vozila, sa stalnim boravištem u Poljskoj.³⁰ Njemu je zbog nezakonitog napuštanja mjesta nesreće 11. srpnja 2017. kaznenim nalogom od 21. kolovoza 2017. izrečena novčana kazna i zabrana upravljanja vozilom u trajanju od tri mjeseca.³¹ Kazneni je nalog s prijevodom na poljski dostavljen 30. kolovoza 2017. punomoćniku kojeg je imenovao *UY* te je punomoćnik nalog redovnom poštom prosljedio *UY*-u na njegovu poznatu adresu u Poljsku.³² Nije se moglo sa sigurnošću utvrditi da je *UY* nalog uistinu zaprimio, ali je on postao pravomoćan 14. rujna 2017. Tri mjeseca nakon pravomoćnosti naloga, 14. prosinca 2017., *UY* je zaustavljen dok je upravljao teretnim vozilom na njemačkom području. Državno odvjetništvo tražilo je da ga se osudi zbog kaznenog djela upravljanja vozilom bez vozačke dozvole, koje je počinio time što je upravljao teškim teretnim vozilom na njemačkom državnom području, iako je mogao i trebao znati da mu je izrečena zabrana upravljanja vozilom.³³ Njemački sud koji je uputio dva prethodna pitanja Sudu pošao je od pretpostavke da *UY* nije znao da mu je kaznenim nalogom izrečena zabrana upravljanja vozilom.³⁴

Sud je u predmetu razmotrio jesu li protivni pravu Unije, konkretno člancima 45., 49. i 56. UFEU-a i članku 6. Direktive o pravu na informiranje, njemački propisi prema kojima osoba podliježe kaznenopravnoj sankciji ako ne poštuje kazneni nalog kojim joj je izrečena zabrana upravljanja vozilom iako rok za podnošenje prigovora protiv naloga počinje teći od njegove dostave punomoćniku, a ne okrivljeniku osobno, i, važnije, bez obzira na to što osoba nije imala saznanja o postojanju naloga u trenutku kad je protivno zabrani zatečena u upravljanju vozilom.

²⁹ Presuda *Tranca i dr.*, t. 47.

³⁰ Presuda *UY*, t. 11.–12.

³¹ Presuda *UY*, t. 12.

³² Presuda *UY*, t. 13.

³³ Presuda *UY*, t. 18.

³⁴ Presuda *UY*, t. 19.

Tom je presudom Sud uvjetima utvrđenima presudama *Covaci te Tranca i dr.* dodao još jedan, koji se prvenstveno odnosi na povrat u prijašnje stanje kao mehanizam osiguravanja cijelog roka za okrivljenika, a radi se o tome da se od okrivljenika ne može zahtijevati da dokaže da je poduzeo potrebne radnje kako bi se u što kraćem roku informirao kod punomoćnika o postojanju naloga niti nalog smije proizvoditi učinke dok rok teče.³⁵ U bitnome, jasno proizlazi da početak tijeka roka mora biti vezan uz okrivljenikovo saznanje, a Sud odabir postupovnog mehanizma za implementaciju svojeg stajališta ostavlja nacionalnim sudovima. Dakle teret je informiranja okrivljenika o optužbama na državi i taj se teret ne smije prebacivati na okrivljenika. U tom smislu iz prakse ESLJP-a također proizlazi da je dužnost obavještanja okrivljenika o optužbama koje mu se stavljaju na teret na državnim tijelima i nije dostatno da su informacije na pasivan način učinjene dostupnima okrivljeniku, a da se obrana na to ne upozori.³⁶

U konačnici, iz sve tri presude u odnosu na njemačke odredbe o kaznenom nalogu proizlazi da se okrivljenika tijekom izvršenja kaznenog naloga, kada sazna za nalog, mora staviti u isti položaj kao da mu je odluka dostavljena osobno³⁷ te on mora raspolagati cijelim rokom od dva tjedna za podnošenje prigovora.³⁸ Do situacije u kojoj okrivljenik ima na raspolaganju cijeli rok za podnošenje prigovora može doći uz korištenje instituta povrata u prijašnje stanje, ali postupak i uvjeti korištenja povrata u prijašnje stanje ne smiju rezultirati skraćivanjem roka te moraju omogućiti stvarno izvršavanje prava predviđenih člankom 6. Direktive.³⁹ Primjerice ne bi smjelo doći do skraćivanja roka za podnošenje prigovora jer je rok za podnošenje prijedloga za povrat u prijašnje stanje, uz koji se mora podnijeti i prigovor protiv kaznenog naloga, tjedan dana.⁴⁰ Jednako tako osoba mora imati na raspolaganju rok od dva tjedna za podnošenje prigovora protiv naloga, a da pritom ne treba dokazati da je poduzela potrebne radnje kako bi se u što kraćem roku informirala kod svojeg punomoćnika o postojanju tog naloga i pod uvjetom da taj nalog ne proizvodi učinke dok teče spomenuti rok.⁴¹

Konačno, protivan je Direktivi propis prema kojemu osoba koja boravi u drugoj državi članici podliježe kaznenopravnoj sankciji ako ne poštuje nalog kojim joj je izrečena zabrana upravljanja vozilom od trenutka njegove pravomoćnosti – ili druga zabrana – kada ta osoba nije imala saznanja o postojanju

³⁵ Presuda UY, t. 56.–57.

³⁶ Vidi *Mattoccia protiv Italije*, presuda od 25. srpnja 2000., zahtjev br. 23969/94, § 65.

³⁷ Presuda *Tranca i dr.*, t. 51.

³⁸ Presuda *Covaci*, t. 68., *Tranca i dr.*, t. 51

³⁹ Presuda *Tranca i dr.*, t. 48.–52.

⁴⁰ Presuda UY, t. 54.–55.

⁴¹ Presuda UY, t. 60.

naloga u trenutku kad je povrijedila njime određenu zabranu upravljanja vozilom.⁴²

Sud je dakle odredbe Direktive tumačio vodeći se potrebom učinkovitog i stvarnog ostvarenja prava zajamčenih Direktivom. Međutim, kako je to primijetio Mitsilegas u nešto drukčijem kontekstu,⁴³ Sud u tim predmetima nije bio pozvan balansirati između zaštite temeljnih prava i drugih pitanja koja su povezana s učinkovitošću prava EU-a,⁴⁴ već je pred sobom imao jasnu situaciju, u kojoj je primarno pitanje bilo ono ostvarenja prava obrane zajamčenih Direktivom. Predmeti nisu imali dodatni element tenzije s interesom EU-a ili potrebe osiguravanja temeljnog načela prava EU-a. Primjer za takvu situaciju jest kada se s druge strane pravima obrane nalaze obveze Unije i država članica u zaštiti financijskih interesa Unije, kao što je u predmetu *Kolev*,⁴⁵ i u kojem slučaju mora biti postignuta ravnoteža između učinkovitosti prava obrane i učinkovitosti kaznenog progona radi zaštite financijskih interesa Unije.

Konačno, Sud je u presudi *UY* jasno rekao da članak 6. Direktive ima izravan učinak,⁴⁶ što podrazumijeva obvezu nacionalnog suda da poduzme sve mjere da taj učinak osigura, pri čemu je na nacionalnom sudu odabir odgovarajuće mjere dok god se poštuje načelo ekvivalentnosti i načelo djelotvornosti, ali nacionalni sud izuzima nacionalno pravilo iz primjene tek ako ne može nacionalno pravo usklađeno tumačiti.⁴⁷ Međutim, kako je Sud u presudi u predmetu *EP* ponovio iz svoje ranije prakse, ni načelo usklađenog tumačenja nacionalnog prava nije neograničeno, odnosno ne može biti temelj za tumačenje nacionalnog prava *contra legem*.⁴⁸

⁴² Presuda *UY*, t. 77., al. 2.

⁴³ U kontekstu razmatranja odnosa Konvencije za zaštitu temeljnih sloboda i Povelje EU-a o temeljnim pravima. Mitsilegas, V., *The Impact of Legislative Harmonisation on Effective Judicial Protection in Europe's Area of Criminal Justice*, *Review of European Administrative Law*; vol. 12, br. 2, 117–142, Paris Legal Publishers, 2019. str. 117–142.

⁴⁴ Mitsilegas, bilješka 43., str. 134.

⁴⁵ Mitsilegas, bilješka 43., str. 134–135.

⁴⁶ Presuda *UY*, t. 72.

⁴⁷ Predmet C-704/18, presuda od 12. veljače 2020., kazneni postupak protiv Nikolaja Koleva i dr., dalje u tekstu *Kolev II*, t. 37, 49–53.

⁴⁸ Presuda *EP*, t. 61.

3. Pravo na informiranje o optužbama i na pristup spisu predmeta u drugim presudama Suda EU-a

a. Presude u predmetima C-612/15 (*Kolev*) i C-704/18 (*Kolev II*)

Presuda u predmetu C612/15, povodom zahtjeva za prethodnu odluku koji je uputio bugarski Specijalizirani kazneni sud, u kaznenom postupku protiv N. Koleva, M. Hristova i S. Kostadinova (dalje u tekstu: presuda *Kolev*) donesena je 5. lipnja 2018. i bavi se trima temeljnim pitanjima.⁴⁹ Ona obuhvaćaju ne samo Direktivu o pravu na informiranje već i članak 325. UFEU-a te Direktivu o pravu na odvjetnika.

Prvo je pitanje protivno li se pravu Unije, osobito članku 325. UFEU-a, nacionalni propis kojim se propisuje obustava kaznenog postupka, kako je to predviđeno člancima 368. i 369. bugarskog Zakonika o kaznenom postupku, koji propisuju mehanizam za obustavu kaznenog postupka na zahtjev okrivljenika kada po proteku dvije godine od optužbe i u slučaju postupovnih povreda državnog odvjetnika postupovne povrede ne budu otklonjene. Članak 325. UFEU-a obvezuje države na poduzimanje odvrćućih i djelotvornih mjera protiv nezakonitih aktivnosti na štetu financijskih interesa Unije, a obustava kaznenog postupka kada je riječ o kaznenim djelima na štetu financijskih interesa Unije može biti protivna članku 325. UFEU-a, koji ima izravan učinak.⁵⁰ U ovom dijelu predmet *Kolev* nastavlja se na presudu u predmetu *Taricco*.⁵¹

Drugo pitanje odnosi se na pravo na informiranje o optužbama i na pristup spisu predmeta. Točnije, je li u skladu s člankom 6. stavkom 3. Direktive o pravu na informiranje kada se detaljne informacije o optužbi dostavljaju obrani tek nakon podnošenja optužnice sudu, ali prije nego što sud započne meritorno razmatrati optužbu i prije nego što pred sudom započne raspravu. U odnosu na pravo pristupa spisu postavilo se pitanje je li davanje obrani mogućnosti pristupa spisu predmeta tijekom prethodnog kaznenog postupka, pa i kad se obrana tim pravom nije mogla koristiti, dostatno za poštovanje

⁴⁹ Presuda *Kolev*, t. 48.

⁵⁰ Vidi presudu u predmetu C-105/14 od 8. rujna 2015., kazneni postupak protiv I. Taricca i dr., toč. 58. O izravnom učinku članka 325. stavka 1. i 2. UFEU-a v. presudu u predmetu C-42/17 od 5. prosinca 2017., kazneni postupak protiv M.A.S. i M.B. t. 38. i 39., presudu u predmetu C-310/16 od 17. siječnja 2019., kazneni postupak protiv Petra Dživeva i dr., t. 32. Za detaljnu analizu i učinak navedenih presuda vidjeti: Materljan, G., Materljan, I., Predmet *Taricco II* i pitanja na vagi: ustavno načelo zakonitosti u kaznenom pravu i djelotvornost prava Europske unije, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 26, broj 2/2019, str. 503–528; Sicurella, R., Effectiveness of EU law and protection of fundamental rights: The questions settled and the new challenges after the ECJ decision in the M.A.S. and M.B. case (C-42/17), *New Journal of European Criminal Law* 2018, vol. 9(1) str. 24–30.

⁵¹ Predmet C-105/14, presuda od 8. rujna 2015., kazneni postupak protiv I. Taricca i dr.

članka 7. stavka 3. Direktive o pravu na informiranje. Ako sama mogućnost uvida u spis nije dostatna, bugarski sud u bitnome je zanimalo kada se i na koji način povreda prava pristupa spisu predmeta može otkloniti, odnosno bi li se članak 7. stavak 3. poštovao kada bi se obrani ponudila nova mogućnost uvida u spis nakon podnošenja optužnice, ali prije nego što sud započne meritorno razmatrati optužbu i prije nego što pred sudom u stvarnosti započne rasprava. Kod pitanja prava na pristup spisu predmeta temeljem članka 7. Direktive uvijek treba voditi računa da je definicija po Direktivi znatno šira te obuhvaća i materijalne dokaze.

Treće pitanje bavi se sukladnošću nacionalnih propisa o isključenju zajedničkog branitelja više okrivljenika s člankom 3. stavkom 1. Direktive 2013/48. U konkretnom predmetu riječ je o nacionalnom propisu koji nalaže da se zbog suprotstavljenih interesa dvaju okrivljenika protivno volji okrivljenika isključi izabranog branitelja, a sud okrivljenicima omogućuje da izaberu i opunomoće novog branitelja, odnosno sud sâm, ovisno o slučaju, određuje dva odvjetnika po službenoj dužnosti kao zamjenu za branitelja koji je isključen.

U predmetu *Kolev* osam carinskih službenika okrivljeno je za sudjelovanje u zločinačkom udruženju u razdoblju od 1. travnja 2011. do 2. svibnja 2012. jer su, navodno, od vozača teretnih i osobnih vozila koji su prelazili granicu između Bugarske i Turske zahtijevali mito kako ne bi provodili carinski nadzor ni dokumentirali utvrđene nepravilnosti. Dvije osobe okrivljene su i za prikrivanje primljenog mita, a tri osobe za korupciju. Osam osoba je uhićeno 2. i 3. svibnja 2012. te su sastavljene optužbe protiv njih. Optužbe su detaljizirane 2013., okrivljenici su o njima obaviješteni, kao i o dokazima koji su ih teretili. Povodom sporazuma dijela okrivljenika i državnog odvjetnika, koji je upućen na sud, sud je predmet vratio državnom odvjetniku zbog postupovnih povreda, ali državni odvjetnik povrede nije otklonio u roku koji mu je određen. Stoga su 2014., s obzirom na to da istraga nije završena ni nakon dvije godine, okrivljenici bugarskom sudu podnijeli zahtjev sukladno člancima 368. i 369. bugarskog Zakonika o kaznenom postupku, koji omogućuje obustavu postupka u slučaju postupovnih povreda državnog odvjetnika ako istraga traje dulje od dvije godine.⁵² Bugarsko pravo, kako je to sažeo sam Sud, predviđa da po proteku dvije godine od sastavljanja optužbe sud na zahtjev okrivljenika mora vratiti predmet državnom odvjetniku i odrediti državnom odvjetniku rok za završetak istrage i okončanje prethodnog dijela postupka obustavom progona ili upućivanjem predmeta na suđenje.⁵³ U slučaju da državni odvjetnik ne ispoštuje rokove, sud obustavlja kazneni postupak. Ako državni odvjetnik

⁵² Za sažetak mjerodavnog bugarskog prava vidjeti točke 6.–9. presude u predmetu C-704/18 od 12. veljače 2020., kazneni postupak protiv Nikolaja Koleva i dr., dalje u tekstu *Kolev II*.

⁵³ Presuda *Kolev II*, točke 6.–9.

okonča prethodni dio kaznenog postupka i podnese sudu optužnicu u roku, sud ispituje pravilnost postupka i provjerava je li došlo do bitnih postupovnih povreda. Ako sud smatra da su počinjene takve povrede, predmet ponovno vraća državnom odvjetniku dajući mu dodatni rok za ispravljanje utvrđenih povreda. Ako državni odvjetnik ne ispoštuje taj potonji rok i ne ispravi navedene povrede ili počini nove, sud će obustaviti kazneni postupak.⁵⁴

U konkretnom predmetu državni je odvjetnik sastavio nove optužbe i podnio optužnicu u za to određenom roku, ali optužbe nisu bile propisno dostavljene okrivljenicima ni njihovim braniteljima jer oni zbog zdravstvenih i poslovnih razloga nisu mogli biti nazočni na dane koji su bili određeni za dostavu. Također nisu obaviješteni o sadržaju istražnog spisa predmeta.

Bugarski je sud stoga 2015. utvrdio da je došlo do postupovnih povreda na štetu okrivljenika, da je optužnica u odnosu na jednog okrivljenika bila proturječna te je predmet ponovno vratio državnom odvjetniku i dao mu rok od mjesec dana za otklanjanje nedostataka. Državni odvjetnik ni tada nije uspio otkloniti nedostatke na koje je uputio sud, između ostaloga, jer su okrivljenici i njihovi branitelji isticali različite poslovne, zdravstvene i osobne razloge zbog kojih u dane određene za to nisu mogli biti prisutni dostavi optužbe i radi uvida u spis. Posljedično, sud je utvrdio da državni odvjetnik nije otklonio nedostatke i da su prava trojice okrivljenika povrijeđena te je suspendirao, ali ne i obustavio postupak. Protiv rješenja žalbu je podnio državni odvjetnik smatrajući da nije bilo postupovnih povreda te jedan okrivljenik, Hristov, smatrajući da je postupak morao biti obustavljen. Žalbeni se sud složio da je postupak na temelju bugarskog prava morao biti obustavljen te je ukinuo rješenje i vratio predmet prvostupanjskom sudu, koji je zatim uputio zahtjev za prethodnu odluku Sudu našavši se u dvojbi s obzirom na obvezu osiguravanja pune učinkovitosti prava Unije iz čl. 325. UFEU-a, uz istovremeno poštovanje prava obrane.

Iz presude *Kolev* proizlazi više važnih zaključaka. Nacionalni sud mora osigurati puni učinak članka 325. stavka 1. UFEU-a i na njemu je da odredi koju će od više dostupnih mjera kojima se može osigurati ispunjenje obveza iz članka 325. UFEU-a primijeniti.⁵⁵ Mjere međutim moraju biti učinkovite i odvratajuće.⁵⁶ Taj sud ujedno mora osigurati uredno odvijanje postupka koji se vodi zbog kaznenog djela koje je na štetu financijskih interesa Unije bez obzira na moguće odugovlačenje i zlouporabe obrane.⁵⁷ Međutim ispunjava-nje obveze iz članka 325. UFEU-a ne može biti protivno temeljnim pravima okrivljenika u kaznenom postupku zajamčenima Poveljom te je sud dužan

⁵⁴ Presuda *Kolev II*, točke 6.–9.

⁵⁵ Presuda *Kolev*, t. 50.–54., 65.–66.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Presuda *Kolev*, t. 67.

poduzeti mjere za poštovanje prava obrane i osigurati pravo okrivljenika na suđenje u razumnom roku, koje predstavlja opće načelo prava Unije i čiji je sadržaj Sud utvrdio upućujući na praksu Europskog suda za ljudska prava.⁵⁸ Sud je također upozorio da nacionalni sud ne može obustaviti kazneni postupak samo zato što je to najpovoljnije za okrivljenika i njegovo pravo na suđenje u razumnom roku i pravo na obranu, već mora voditi računa da se ne smije ugroziti nadređenost, jedinstvo i djelotvornost prava Unije,⁵⁹ što predstavlja granicu u primjeni nacionalnih propisa o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Treba reći i da je u dosadašnjoj praksi Suda glede pitanja prava okrivljenika i zaštite interesa Unije s aspekta zaštite prava okrivljenika značajna presuda *Dzivev*.⁶⁰ Njome je utvrđeno da se članku 325. stavku 1. Unije ne protivi, s obzirom na načelo djelotvornosti kaznenog progona djela povezanih s porezom na dodanu vrijednost, da nacionalni sud primijeni nacionalnu odredbu o izdvajanju nezakonitih dokaza pribavljenih posebnim dokaznim radnjama koje je naložilo nenadležno tijelo, čak i kada počinjenje kaznenog djela nije moguće dokazati bez tih dokaza.⁶¹

U odnosu na drugo temeljno pitanje razmatrano u presudi *Kolev*, a s obzirom na to da Direktiva ne određuje točan trenutak u kojem okrivljeniku moraju biti pružene detaljne informacije o optužbi i osigurano pravo na pristup spisu predmeta, niti je moguće iz teksta Direktive nedvosmisleno utvrditi krajnji trenutak za osiguravanje navedenih prava, Sud je naveo da je cilj članaka 6. i 7. Direktive osigurati djelotvorno ostvarivanje prava na obranu i pravičnost postupka, što znači da okrivljenik mora primiti detaljne informacije o optužbi i imati pravo uvida u spis u onom trenutku koji mu još uvijek omogućava djelotvornu pripremu obrane.⁶² Pravo na uvid u spis predmeta sukladno Direktivi obuhvaća i materijalne dokaze, i to dokaze u korist i na štetu okrivljenika. Iz presude *Kolev*, *Kolev II* i rješenja u predmetu *UC* i *TD*, donesenog na temelju članka 99. Poslovnika Suda, proizlazi da ostvarivanje postupovnih prava iz članka 6. stavka 3. Direktive treba osigurati prije nego što kazneni sud započne meritorno razmatrati optužbu i prije nego što otvori raspravu.

Središnja točka za tumačenje prava iz Direktive jest pitanje omogućava li se određenim tumačenjem Direktive i nacionalnog propisa djelotvorno ostvarivanje prava na obranu i pravičnost postupka. Iz navedenog razloga djelomičan uvid u spis predmeta ili nepotpune obavijesti o optužbama nisu u skladu

⁵⁸ Presuda *Kolev*, t. 68.–71.

⁵⁹ Presuda *Kolev*, t. 75.

⁶⁰ Predmet C-310/16, presuda od 17. siječnja 2019., kazneni postupak protiv Petra Dziveva i dr., dalje u tekstu: presuda *Dzivev*.

⁶¹ Presuda *Dzivev*, t. 41.

⁶² Presuda *Kolev*, t. 8.–90.

s Direktivom, a uvid u informacije i dokaze mora biti osiguran najkasnije po dostavljanju optužnice sudu, u trenutku stvarnog otvaranja rasprave, kako bi se okrivljeniku i branitelju omogućilo učinkovito sudjelovanje na raspravi.⁶³ Pri tome eventualne povrede nacionalni sud i kasnije može ispraviti, pod uvjetom da su na taj način i dalje zaštićena prava obrane i pravičnost postupka. Iz presude *Kolev* dalje proizlazi da u slučaju izmjena činjeničnog opisa i pravne kvalifikacije, kao i izvođenja novih dokaza, za koje Direktiva člankom 6. stavkom 4. propisuje da moraju „žurno“ biti dostavljene okrivljeniku, one moraju biti dostavljene u trenutku koji okrivljeniku još uvijek omogućuje njihovo učinkovito osporavanje prije nego što sud donese odluku, odnosno prije vijećanja.⁶⁴

Dakle može se zaključiti da ni ako je okrivljenik odmah obaviješten o izmjenama optužbi prava iz Direktive neće biti poštovana ako on nije imao stvarnu mogućnost o tim se izmjenama očitovati i učinkovito ih osporiti, što može obuhvaćati i nove dokazne prijedloge.⁶⁵ Što će u konkretnom slučaju biti dostatno za osiguravanje prava iz Direktive, ovisit će o vrsti i naravi izmjena optužbe te samom dokazu koji je naknadno uvršten u spis predmeta, ali i vremenu i mogućnosti koje je okrivljenik imao za odgovor na navedene izmjene. U tom smislu nema jednoznačnog odgovora jer on nužno ovisi o konkretnom kaznenom postupku.⁶⁶

Što se tiče načina ostvarivanja prava pristupa spisu predmeta, kada su okrivljenik ili njegov branitelj bili pozvani izvršiti uvid u spis, ali to nisu mogli učiniti iz opravdanih razloga na dan na koji su pozvani, tijelo progona ili sud dužni su im osigurati novu mogućnost uvida u spis. Ako to ne ugrožava djelotvorno ostvarivanje prava obrane, takva mogućnost može biti osigurana i nakon podnošenja optužnice sudu.⁶⁷

Treba ponoviti kako je na nacionalnom sudu da osigura pravednu ravnotežu između poštovanja prava na obranu i nužnosti jamčenja djelotvornog progona i suzbijanja kaznenih djela usmjerenih protiv financijskih interesa Unije te osiguranja odvijanja postupka u razumnom roku, uz uzimanje u obzir mogućnosti da obrana namjerno ometa uredno odvijanje tog postupka.⁶⁸ Dakle nacionalni sud mora utvrditi je li obrana imala opravdane razloge za nekorištenje ranijih mogućnosti uvida u spis i općenito je li ponašanje obrane opravdano ili je prešlo granicu u namjerno ometanje kaznenog postupka. Pri

⁶³ Presuda *Kolev*, t. 90., 92.–93.

⁶⁴ Presuda *Kolev*, t. 95.

⁶⁵ Presuda *Kolev*, t. 96.

⁶⁶ Vidi presudu *Mattocchia protiv Italije* od 25. srpnja 2000., zahtjev br. 23969/94, za primjer iz prakse Europskog suda za ljudska prava.

⁶⁷ Presuda *Kolev*, t. 97.

⁶⁸ Presuda *Kolev*, t. 98.

tome treba imati u vidu da puko pasivno osiguravanje mogućnosti dobivanja informacija o optužbama ili dobivanja uvida u spis nije dostatno da bi prava obrane bila poštovana jer je prvenstveno riječ o obvezi koja je na tijelima kaznenog progona, odnosno sudu, a nije na okrivljeniku da aktivno poduzima radnje da bi mu se zajamčila temeljna postupovna prava.⁶⁹

Presuda *Kolev* dobila je i svoj nastavak na Sudu EU-a jer se bugarski sud našao u dvojbi kako je implementirati. Naime bugarski je sud još 2015. donio rješenje kojim je okončan raspravni dio postupka te se to rješenje po bugarskom pravu nije moglo izmijeniti nakon donošenja.

Međutim bugarski je sud radi implementiranja presude *Kolev* u dijelu koji se odnosi na pravo na informiranje o optužbama i pravo pristupa spisu predmeta izuzeo iz primjene bugarsku zakonsku odredbu koja mu je onemogućavala da ponovno otvori raspravni dio postupka. Viši je bugarski sud tu odluku povodom žalbe ukinuo, vratio je predmet prvostupanjskom sudu koji je uputio zahtjev i naložio mu da okonča raspravni dio postupka i vrati predmet državnom odvjetniku.⁷⁰ Stoga je prvostupanjski sud ponovno uputio zahtjev za prethodnu odluku Sudu EU-a kako bi saznao je li protivan članku 267. UFEU-a nalog da vrati predmet državnom odvjetniku. U bitnome, sporno je bilo mogu li se postupovni nedostaci koji se odnose na pravo na informiranje o optužbama i na uvid u spis predmeta otkloniti pred državnim odvjetnikom ili to treba biti učinjeno pred nacionalnim sudom.

Sud EU-a jasno je rekao da prva presuda *Kolev* ne govori koje je nacionalno tijelo dužno okrivljenicima osigurati prava ni u kojem postupku, ali obveza koja je sukladno toj presudi nametnuta nacionalnom sudu obvezuje i državno odvjetništvo te nema zapreke da državno odvjetništvo bude tijelo koje će osigurati poštovanje prava obrane.⁷¹ Dakle i državno odvjetništvo dužno je postići ravnotežu između poštovanja prava obrane i osiguravanja učinkovitosti kaznenog progona.

b. *Presuda u predmetu C-282/20 (ZX)*

U presudi u predmetu C-282/20 od 21. listopada 2021., kazneni postupak protiv ZX-a (dalje u tekstu: presuda ZX), Sud je naglasio dodatno da pravo zajamčeno člankom 6. stavkom 3. mora biti osigurano tijekom cijelog kaznenog postupka. Stoga je protivno Direktivi o pravu na informiranje u kaznenom postupku nacionalno pravo koje sprječava ispravljanje nedostataka, nejasnoća i praznina u optužnici nakon pripremnog ročišta, a zbog kojih okrivljenik nije

⁶⁹ Vidi presudu ESLJP-a *Mattoccia protiv Italije* od 25. srpnja 2000., zahtjev br. 23969/94, § 64.–65.

⁷⁰ Presuda *Kolev* II, t. 30.–31.

⁷¹ Presuda *Kolev* II, t. 40.–41.

detaljno obaviješten o onome što mu se stavlja na teret, kako to zahtijeva članak 6. stavak 3. Direktive.⁷² Dakle nacionalno pravo mora tijekom cijelog kaznenog postupka osigurati postupovno sredstvo kojim se mogu otkloniti naknadno uočeni propusti koji utječu na ostvarivanje prava iz članka 6. stavka 3., i to čak i kada sam okrivljenik nije osporavao zakonitost optužnice. U presudi *ZX* Sud je također ponovio da je na nacionalnom sudu da utvrdi kako će konkretno u postupku osigurati ostvarenje prava iz članka 6. stavka 3. Direktive s obzirom na to da to ulazi u procesnu autonomiju država članica, dok god se poštuju načelo ekvivalentnosti i načelo djelotvornosti.⁷³ Nacionalni sud stoga mora odlučiti hoće li dopustiti izmjenu optužnice i otklanjanje nedostataka na raspravi ili će prekinuti postupak i vratiti predmet državnom odvjetniku radi ispravljanja optužnice. S obzirom na to da je u presudi *Kolev* Sud već rekao da je i državno odvjetništvo dužno osigurati prava iz Direktive o informiranju, oba su rješenja u skladu s člankom 6. stavkom 3. Direktive, dok god se okrivljeniku osigura dostatno vrijeme i mogućnosti za pripremu obrane.⁷⁴

c. Presuda u predmetu C-646/17 (Moro)

U predmetu C-646/17, presuda od 13. lipnja 2019., kazneni postupak protiv Gianluce Mora (dalje u tekstu: presuda *Moro*), Sud je razmatrao je li protivno članku 6. stavku 4. Direktive o pravu na informiranje i članku 48. Povelje kada okrivljenik na raspravi može zahtijevati primjenu sporazumijevanja o kazni u slučaju izmjene činjenica na kojima se optužnica temelji, ali ne i u slučaju izmjene pravne kvalifikacije djela.⁷⁵ Sud je zaključio da takav nacionalni propis nije protivan Direktivi o pravu na informiranje, što je i razumljivo s obzirom na to da ona jamči pravo znati što se osobi stavlja na teret, i to u vrijeme i na način koji omogućuje pripremu obrane, ali to ne znači da se i u slučaju izmjene činjeničnog opisa i kod izmjene pravne kvalifikacije okrivljeniku mora dati mogućnost sporazumijevanja o kazni. Naime okrivljenik može biti pravovremeno obaviješten o izmjeni pravne kvalifikacije i može je osporiti, ali to nije povezano s pravom da zahtijeva za sebe povoljniji postupak sporazumijevanja u odnosu na redovno okončanje kaznenog postupka.

⁷² Predmet C-282/20, presuda od 21. listopada 2021., kazneni postupak protiv ZX-a (dalje u tekstu: presuda *ZX*).

⁷³ Presuda *ZX*, t. 35.

⁷⁴ Presuda *ZX*, t. 38.

⁷⁵ Predmet C-646/17, presuda od 13. lipnja 2019., kazneni postupak protiv Gianluce Mora (dalje u tekstu: presuda *Moro*), t. 50.

III. DIREKTIVA O PRAVU NA PRISTUP ODVJETNIKU

Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013., odnosno Direktiva o pravu na pristup odvjetniku, uređuje pravo na branitelja, pravo na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i pravo na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima. Sud je do sada tu Direktivu razmatrao u četiri predmeta, i to u već ranije spomenutim presudama *Kolev I i II*, iako u drugoj to nije izravno predmet razmatranja jer je u fokusu implementacija ranije presude, zatim u presudi *EP*, kojom je utvrdio da se primjenjuje na sudski postupak odlučivanja o psihijatrijskom smještaju osobe koja je u stanu neubrojivosti počinila protupravno djelo, te u predmetu C-659/18, presuda od 12. ožujka 2020., kazneni postupak protiv VW (dalje u tekstu: presuda *VW*), u kojem su razmatrana dopuštena odstupanja od prava na branitelja.

U presudi *Kolev* Sud je u odnosu na pravo na pristup branitelju naveo da je Direktivom uređeno pravo osumnjičenika i okrivljenika na branitelja u kaznenom postupku te im to pravo mora biti osigurano u trenutku i na način koji omogućava praktično i djelotvorno ostvarivanje prava na obranu.⁷⁶ Iz presude *Kolev* proizlazi da je cilj nacionalnih odredbi o isključenju zajedničkog branitelja, odnosno ograničavanju mogućnosti da jedan branitelj zastupa više okrivljenika, upravo osiguravanje prava na obranu⁷⁷ jer je nepostojanje odvjetničkog sukoba interesa neophodno za jamstvo djelotvornosti prava na obranu.⁷⁸ Branitelj ne može u jednom postupku djelotvorno braniti dva okrivljenika koji imaju suprotstavljene interese, a u konkretnom slučaju bugarsko je pravo djelotvorno i proporcionalno omogućilo pravo na branitelja jer je okrivljeniku dana mogućnost da izabere drugog branitelja, odnosno sud je bio dužan sam mu postaviti dva branitelja. Time je osigurano pravo na obranu okrivljenika. Hrvatski Zakon o kaznenom postupku također predviđa člankom 69. isključenje branitelja te propisuje da više okrivljenika može imati istog branitelja ako se protiv njih ne vodi kazneni postupak za isto kazneno djelo ili ako to nije u suprotnosti s probicima njihove obrane. S obzirom na to da se istovremeno propisuje mogućnost okrivljenika da izabere drugog branitelja, odnosno propisuje se postavljanje branitelja po službenoj dužnosti, ni mjero-davne hrvatske zakonske odredbe nisu protivne Direktivi.

U predmetu *VW* osoba *VW* prilikom kontrole prometa policijskim je službenicima predočila krivotvorenu vozačku dozvolu te je kazneno prijavljena za vožnju bez vozačke dozvole i za krivotvorenje isprave.⁷⁹ Španjolski istražni

⁷⁶ Presuda *Kolev*, t. 103.

⁷⁷ Presuda *Kolev*, t. 107.

⁷⁸ Presuda *Kolev*, t. 110., mišljenje nezavisnog odvjetnika Bota, t. 110.

⁷⁹ Presuda *VW*, t. 10.

sud osobi je postavio branitelja po službenoj dužnosti te ju je nekoliko puta bezuspješno pozivao na sud radi saslušanja. S obzirom na to da se osoba VW nije odazivala, izdan je nalog za njezino uhićenje i dovođene pred sud. Nakon toga španjolski je sud zaprimio dopis odvjetnice kojim je tražila da u ime okrivljenika sudjeluje u postupku, potpisanu punomoć *ad litem* te suglasnost branitelja po službenoj dužnosti da preuzme spis. Odvjetnica je zatražila da je se obavještava o postupovnim radnjama, zatražila je povlačenje uhiđenog naloga te izvijestila da VW želi doći pred sud. U takvim je okolnostima sud koji je uputio zahtjev zanimalo može li se ostvarivanje prava na pristup odvjetniku odgoditi do izvršenja uhiđenog naloga u skladu s nacionalnim propisom koji se odnosi na prava obrane. Naime po španjolskom pravu kako ga tumače nacionalni sudovi pravo na pristup branitelju može biti uvjetovano obvezom okrivljenika da osobno dođe pred sud.

Po stajalištu Suda za primjenu Direktive i potpadanje osobe pod njezina jamstva dovoljno je da su nadležna tijela progona donijela službenu odluku ili bilo koju drugu postupovnu mjeru kojom se osobu pokušalo obavijestiti da je se smatra osumnjičenom ili optuženom.⁸⁰ Nije nužno da su pozivi upućeni okrivljeniku da dođe na sud bili uspješni. Treba reći da članak 2. stavak 1. Direktive, koji uređuje njezino područje primjene, govori o trenutku od kojeg su nadležna tijela države članice, putem službene obavijesti ili na drugi način, upozorila na to da su osobe osumnjičene ili optužene za počinjenje kaznenog djela, a u ovom je predmetnu nesporno da je VW znao da je osumnjičen jer je angažirao odvjetnicu i dao joj upute.⁸¹ Nadalje, Sud je utvrdio da su mogućnosti za privremeno odstupanje, odnosno odgodu prava na pristup branitelju taksativno navedene člankom 3. stavkom 5. i 6. Direktive, a to je u iznimnim okolnostima i samo tijekom faze koja prethodi sudskom postupku, i to 1) ako zemljopisna udaljenost onemogućuje pravo na pristup odvjetniku bez nepotrebnog odlaganja nakon oduzimanja slobode te 2) u mjeri u kojoj je to opravdano s obzirom na posebne okolnosti slučaja ako postoji hitna potreba za sprječavanjem ozbiljnih štetnih posljedica po život, slobodu ili fizičku integritet osobe ili ako je poduzimanje trenutačnog djelovanja istražnih tijela nužno za sprječavanje značajnih opasnosti za kazneni postupak.⁸² Nijedan od ovih taksativnih slučajeva nije bio prisutan u predmetu VW⁸³ jer je u tom predmetu pravo na pristup branitelju bilo povezano s osobnom prisutnošću okrivljenika pred sudom, što je ograničenje prava na pristup branitelju, koje po Direktivi nije dopušteno ni kao privremena odgoda prava na pristup branitelju. Iz presude stoga slijedi i da pravo na pristup branitelju, koje se priznaje od najranijeg

⁸⁰ Presuda VW, t. 26.

⁸¹ V. presuda VW, t. 27.

⁸² Presuda VW, t. 36.–41.

⁸³ Presuda VW, t. 41.

mogućeg trenutka i ne ovisi o uspješnom formalnom pozivanju okrivljenika na sud, ne ovisi i ne može ovisiti o osobnoj prisutnosti okrivljenika na sudu. Sud EU-a jasno je potvrdio da države članice ne mogu predvidjeti druga odstupanja od prava na branitelja ni druga njegova ograničenja općenito, izuzev onih izričito predviđenih samom Direktivom.

IV. ZAKLJUČAK

Djelotvorno ostvarivanje prava obrane i osiguravanje pravičnosti postupka ciljevi su Direktive o pravu na informiranje u kaznenom postupku i Direktive o pravu na pristup branitelju te Sud EU-a kroz obvezu ostvarivanja navedenih ciljeva razmatra predmete koji se pred njim nađu. Pri tome iz njegove prakse nije sporno da je riječ o pravima kako sadržajno proizlaze iz prakse ESLJP-a, ali Sud je odlučivao o ključnim pitanjima za njihovu primjenu u nacionalnim pravnim porecima. Na koje se postupke primjenjuje, koji je doseg pojedinih prava, koje su obveze nacionalnih sudova s obzirom na izravan učinak članka 6. Direktive i obvezu država članica temeljem članka 325. UFEU-a, od kojeg trenutka i do kojeg najkasnijeg trenutka minimalna prava obrane sukladno direktivama moraju biti zajamčena, sve su to pitanja koja je Sud razmatrao.

Sud je u dosadašnjoj praksi zauzeo stajalište koje će ubuduće ići u prilog daljnjem jačanju prava obrane na razini Unije te raspravljanju tih prava u znatno većoj mjeri nego što je do sada bio slučaj. Sud je do sada prava obrane stavljao u odnos prema djelotvornom ispunjavanju obveza iz članka 325. Unije, ali se čini da je i u tom slučaju stao u jaču obranu temeljnih prava negoli se to moglo zaključiti iz ranijih presuda *Melloni*⁸⁴ i *Taricco*.

U narednom razdoblju pred Sudom će se rješavati različita otvorena pitanja, kao što je primjenjuje li se Direktiva 2012/13/EU o pravu na informiranje u kaznenom postupku na postupak za ukidanje amnestije ili postupak pred ustavnim sudom države članice za ispitivanje ukidanja koji slijedi nakon toga u predmetu C-203/20 te poštuje li se pravo na obranu putem odvjetnika predviđeno člankom 3. stavkom 1. u vezi s člankom 12. stavkom 1. Direktive 2013/48 ako su na dvjema posebnim raspravama saslušana dva svjedoka u odsutnosti odvjetnika, ali je potonji na sljedećoj raspravi mogao ispitati oba svjedoka, ili je, kako bi se poštovalo pravo na obranu putem odvjetnika, potrebno da se u potpunosti ponove ta dva saslušanja, uključujući i pitanja

⁸⁴ V. i Đurđević, Z., The Directive on the right of access to a lawyer in criminal proceedings: filling a human rights gap in the European Union legal order, u Đurđević, Ivičević Karas (ur.) European Criminal Procedure Law in service of protection of European Union financial interests: state of play and challenges, Croatian Association of European Criminal Law, Zagreb, 2016, str. 9–25.

drugih stranaka s prvog saslušanja, te da se, osim toga, odvjetniku koji nije sudjelovao na dvjema prethodnim raspravama omogućiti da postavi svoja pitanja u predmetu C-347/21. Ostaje za vidjeti u kojoj će se mjeri i dalje voditi učinkovitošću prava obrane.

LITERATURA:

1. Bonačić, M., Kritički osvrt na hrvatsko zakonodavno uređenje instituta kaznenog naloga, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, broj 1/2015, str. 185–216.
2. Costa Ramos, V., Luchtman, M., Munteanu, G., Improving Defence Rights Including Available Remedies in and (or as a Consequence of) Cross-Border Criminal Proceedings, *eu crim* 3/2020, str. 230–248, str. 232.
3. Đurđević, Z., The Directive on the right of access to a lawyer in criminal proceedings: filling a human rights gap in the European Union legal order, u Đurđević, Ivičević Karas (ur.) *European Criminal Procedure Law in service of protection of European Union financial interests: state of play and challenges*, Croatian Association of European Criminal Law, Zagreb, 2016, str. 9–25.
4. Ivičević Karas, E., Burić, Z., Bonačić, M., Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 1/2016, str. 11–58, stranice 24–39.
5. Ivičević Karas, E., Burić, Z., Bonačić, M.: Neka pitanja usklađenosti hrvatskoga kaznenog procesnog s direktivama o pravima obrane – analiza sudske prakse, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 543–569.
6. Konforta, M., Pravo Europske unije u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na europski uhiđbeni nalog, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 25, broj 1/2018, str. 65–97.
7. Mitsilegas, V., The Impact of Legislative Harmonisation on Effective Judicial Protection in Europe's Area of Criminal Justice, *Review of European Administrative Law*; vol. 12, br. 2, 117–142, Paris Legal Publishers, 2019, str. 117–142.
8. Materljan, G., Materljan, I., Predmet Taricco II i pitanja na vagi: ustavno načelo zakonitosti u kaznenom pravu i djelotvornost prava Europske unije, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 26, broj 2/2019, str. 503–528.
9. Sicurella, R., Effectiveness of EU law and protection of fundamental rights: The questions settled and the new challenges after the ECJ decision in the M.A.S. and M.B. case (C-42/17), *New Journal of European Criminal Law* 2018, vol. 9(1), str. 24–30.

Summary

DEFENCE RIGHTS IN THE CASE LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION: NEWS AND SOME OPEN ISSUES

Considering the passage of time from the expiration of the deadline to transpose the Directive on the right to information in criminal proceedings and the Directive on the right of access to a lawyer in criminal proceedings, the Court of Justice of the European Union has had the opportunity to interpret the directives in a number of cases.

The Court considered the moment from which, as well as the latest point at which, persons suspected or accused of a criminal offence must be informed of their rights. Therefore, the Court considered the first part of the rights regulated by the Directive. It also expressed its view on the right of access to the materials of the case under Article 7 of the Directive, its view on the right of suspects and accused persons to a remedy to challenge the failure or refusal of the competent authorities to provide information in accordance with the Directive, and on the application of Articles 4 and 7 to persons arrested under a European Arrest Warrant. The majority of the case law deals with the interpretation of Article 6 of the Directive, regulating the right of suspects or accused persons to be provided with information about the criminal act they are suspected or accused of having committed. The aim of the mentioned article of the Directive is for suspects and accused persons to receive the information on charges against them, which is necessary for the preparation of their defence, but also for ensuring the fairness of the proceedings.

Concerning the Directive on the right of access to a lawyer, the Court considered whether the Bulgarian national provisions on the dismissal of a lawyer (exclusion) are in line with the Directive, as well as the limitations on the right of access to a lawyer in Spanish law.

Keywords: right to information in criminal proceedings, right of access to a lawyer, directives, case law of the Court of Justice of the EU